

TRACTVS DANVBII, Tab. 2.

quod Peucen Insulam efficit, in qua proximus alueus appellatus 19. millia passuum magna palude sorbetur. Ex eodem alueo & super Istropolim lacus gignitur 63. mill. passuum ambitu, Palmirim vocant. Secundum ostium Naracustoma appellatur. Tertium Calostoma, iuxta Insulam Sarmaticam. Quartum Pseudostoma & Insula Conopondiabasis. Postea Boreostoma ac Spireostoma, siue Stenostoma. Septimum genus est Palustrispetia nigrum. Singula autem ora tanta sunt, ut probetur in quadraginta millium passuum longitudine vinci mare, dulcemque intelligi haustum. Et constat ab ultimis nostris finibus maris, agminatim ad hunc secessum pariendi gratia petere pisces. Ammiani sunt verba, ut aquarum suavitatem salubrius fœtum educant, nec intercipiantur. Iustinus ex Trogo Pompeio lib. 32. & Appollonius poëta. Strabo lib. 1. Plinius lib. 3. capite 18. Istrum Argonautarum navigatione sacratum scribunt. Accedit his quoque Valerius Flaccus lib. 8. apud quem socios suos his verbis alloquitur Argonauta:

*Mutandum o' socij nobis iter, altera Ponti
Eluctanda via est, Schythici ruit exitus Istri.
Fundere non uno tantum quem flumina cornu
Accipimus, septem exit aquis, septem ostia pādit.
Illi aduersi nunc ora petamus & undas,
Qua latus in lauū Ponticadit, inde sequemur
Ipsius amnis iter, donec nos flumine certo
Proferat in reliquum mare.*

Super hunc fluuium Traianus Nerua pontem miri operis in Mœsia construxit, quem iterum Adrianus demolitus est. Dione Cassio Nicæo in hunc modum referente. Per ea tempora Traianus lapideum pōtem in Istro fecit, opus sanè mirandum & maximè memorabile: cui cætera ipsius opera vix adæquare possis. Viginti stant ex quadrato lapide pilæ, quarum altitudo centum & quinquaginta pedum, præter fundamenta habet, Latitudo sexaginta pedes continet. Distant inter se centum & Septuaginta pedibus, fornicibus verò coiunguntur. Impensa profecto ingens & vix credibilis, sed illud mirari cōuenit, quanam ratione, & quibus viribus, quoque artificio in illa

gurgitū altitudine tamque præcipiti fluuiio, tum singulæ columnæ extrui valuerint, tantarū molium fundamenta stabili. Vada præterea limosa erant, neque amnis aliò verti poterat. Quāta verò altitudo sit aquæ, & quām latus pateat amnis, haud equidem enarrauerim. Diffunditur per ea loca spatiösus, atque interim imbrum mole concitatus ripas longius submouet. Alibi verò duplo, atque interim triplo, priore sui parte maior, aut restagnat, aut defluit. Quā verò arctatur, vorticosis & ferox ædificia & pontes nō patitur, & rursum liberatus angustijs, in pelagi formam totus expatiatur, iterumque coit: quasi retentus, profundior & rapidus fertur. Arduum igitur & maximè laboriosum fuit in ea fluminis parte pontem ædificare. Ex hoc sanè ingens Traiani animus arguitur, atque adeò magis, quod nullum commeandi usum pons præbebat. Pilæ etiamnum extant, ceu in ostentationem potentiae, & Cæsaris opum, fabricatae: simul etiam ut posteris testatum maneret, nihil esse quod hominum manu, & opibus Romani Imperij effici non posset. Ponte Danubium ideo Traianus coniungere voluit, ut expeditius vel conglatiato amne, præsidij facultas transeudi foret, quoties Romani, qui trans Danubium agerent, à Barbaris bello & armis vexarentur. Ergo vel astricto frigoribus fluuiio, cum res deposceret, commeare licebat. Ceterum contra ratio Adrianum mouit. Siquidem is veritus ne pulso Romano præsidio, aut oppressis legionibus, feræ & indomitæ gentes facto aditu, ea loca inuaderent, quæ cis Danubium sunt, Myriamque subinde popularentur: struturas & fornices, quantæ super aquam eminebāt, demoliri iussit. Hæc Cassius. De nominis Etymologia variant nostri. Sunt qui ab sono & vndarum strepitu, **Dōm**, **Dom**, cognominatum putent. Beatus Rhenanus libro rerum Germanicarum 3. ab Abnona dictum colligit Abnouium, quasi dicas **Abnou**, pro **die Abnou**, litera D. articuli loco addita. Abnobam seu Abnonam authores clementer æditam Hercynij nemoris portionem vocant, in qua fons est Danubij, quem tractū dixi Alemannis in der **Baar**, hodie appellari Danubium pulchre descriptis Conrardus Celtis lib. 2. amorum, Elegia 13. & post illum Richardus Bartholinus libro 4. Austriades. Hec hactenus Althamerus.

TVRINGIAE COMITATVS, ET MISNIAE MARCH.

Turingi Saxorum populi, aut ut volunt nonnulli ijs antiquiores multò Saxoniz Coloni, nominis originem vetustate obscuratam habent. Hos Septentrionales populos fuisse asseuerat Beatus Rhenanus, ijsque ex locis sedibusque, quas Pruisij, Pomeriani, Liuonijque hodie occupant, prodijse credit, ac Cheruscis cum Alemannis discedentibus, in eorum sedes migrasse, cùm Toringorum Apollinaris meminerit, recentens eos inter gentes quæ Attilam secutæ sunt, Chunus, Bellonotus, Neurus, Bastarna, Toringus. Idemque Rhenanus locum Pauli Diaconi, vbi Turcilingorum, seu Tungrorum mentionem facit, sic censem legendum. Turcilingi siue Turingi Wendos Sorabosque nonnulli vocatos credunt, eorum olim imperium ac limites ad Moeni ripam & ultra extendebantur. Verum cùm rixarum finis non esset inter hos ac Sueuos, aduocatis Francis Germaniaæ inferioris ad Rheni ostia populis, retrocessere, hosque admissos tanquam vallum aliquod inter se ac Sueuos collocauerunt. Althamerus existimat in Hermundurorum & Cattorum hos sedes immigrasse, dicit enim ultra Salam Hermunduros, citra autem Cattos confeditse, ac pro Sala potius flu. pugnasse, quam pro Visurgi. Toringicum igitur ad Hartonem nemora accoluisse Cattos, quibus pulsis, alioue profectis, vtpote in Hispaniam vbi Cathaloniam condiderint, ijs Toringos ac Hessos successisse, qui etiam nomen suum Cattorum regioni indiderunt. Populus atrox, durus, minaxque in hostem, corpora viris proceræ, robusta ac proportionata. Regio populissima, quæ regibus olim suis paruit. Hodie comitatus prouincialis, vulgo Lantgrauij dignitate contenta est. Ciuitatem, urbemque habet metropolitanam Erphesfordiam seu Erdtfurdiam. Nomi occasionem præbuisse ferunt eiusmodi casum, fuit in eo loco vbi nunc ferè est templum D. Andreæ, Villa cognomento Schildemoda, ad hanc transitum seu passagium vt vocant, habuit celebris quidam molitor in Bruleto eiusdem oppidi monte, per Ieram ibi stagnantem, illi molitori nomen fuit Erf, inde urbem totam Ersfordiam, quasi dicas Erfsfurdt appellatam esse ferunt. Furt enim vadum incolarum lingua dicitur, cùm Bicurgium alioquin diceretur, vti nonnulli ex Ptolomæo coniiciunt. Eadem & Germaniaæ propemodum totius vrbs maxima censetur. Hæc Episcopalis olim erat, Bonifacio Germanorum apostolo conditore: ea dignitas deinde Maguntiam translata dicitur. Celebri etiamnum litterarum Gymnasio floret, quod anno 1392. ibidem conditum fer-

tur. Ecclesijs aliquando Parochialibus circiter 25. eximiè ornata erat. Iera flu. vrbem perluit, eamque à sordibus purgat. Adiacens etiā ager nulli fertilitate secundus, habet & Franckenhusiam, Sunderhusiam, & Sangerhusiam, Armstadium, & Salfeldiam, vrbes haud mediocris fortunæ. Montibus vndeque circunfusa regio, intus ager campusque planus, vrbibus castrisque mirè exornatus. Gleba fertilis frumentorum omnis generis, & leguminum etiam fertilissima, obsoniorum quoque ac fructuum vix quicquam desiderat. Si vnum deimas, quod etsi ibidem non nascatur, tamen aliundè importatur. Isatim herbam tinctoribus vñitatem affatim producit. Fluminibus irrigatur regio compluribus, eorum sunt nobiliora: Saltza, Werra & Vnstrut: ignobilia autem Ilmus, Iera, Léine, Or, Halbe, Wipper, Sorgeng, Weita & nonnulla alia. Sylvis etiam hinc inde confersa est, Hercyniaæ portiones sunt, ac Thuringica sylua (à Ptolomæo Semana sylua dicitur & Bacenis sylua & Harto) latè nota, Haynich, Hainseite, Finne, cum alijs nonnullis. Montes etiam minærarum fœcundos inesse testatur Herodotus, argenti aurique venis diutes, qui prope Braitenbornium ac Schwartzenburgum reperiuntur. Franchusia etiam diutes salis mineras habet. Hæc Saxoniz prouincia inter Francos Vestphalosque sita, Boëmos Saxonesque ad Oratum, Sueos ad Occasum, Rhenenses ac Vestphalos ad Septentrionem, ad Græcum ventum Mansfeldiaæ comitatum, Francos, Boiariosque ad Austrum habet. Longitudinis autem eius initium est ab Occidente à 27. gradibus 42. longit. vbi est Cruitzburgum, finem autem facientem Orientem versus sub 29. gradibus & 15. minutis longitudinis, vbi est Naumburgum. Ab Austro autem latitudinis initii facit à 50. gradib. & 53. minutis, vbi Salfeldia sita est, & in Septentrione porrigitur ad 51. gradus, & 39. minuta latitud. vbi est Eislebia ciuitas. Est ergo iuxta finem 8. Climatis, quod est per mediam Mæotim, usque post principium noni: quod est per Agrippinam Coloniam. Ita vt Parallelus eius Australior sit 18. ac dies ibidem prolixior horarum 16 $\frac{1}{4}$. Borealior autem 19. vbi dies prolixior horarum 16 $\frac{1}{2}$. Ita vt latitudinem habeat (hoc est, ab Austro in Boream) milliarium Germanorum 13. Italicorum autem 52. longitudinem autem ab Occidente in Orientem milliarium Germanorum 14 $\frac{1}{2}$. Italicorum

verò 58.

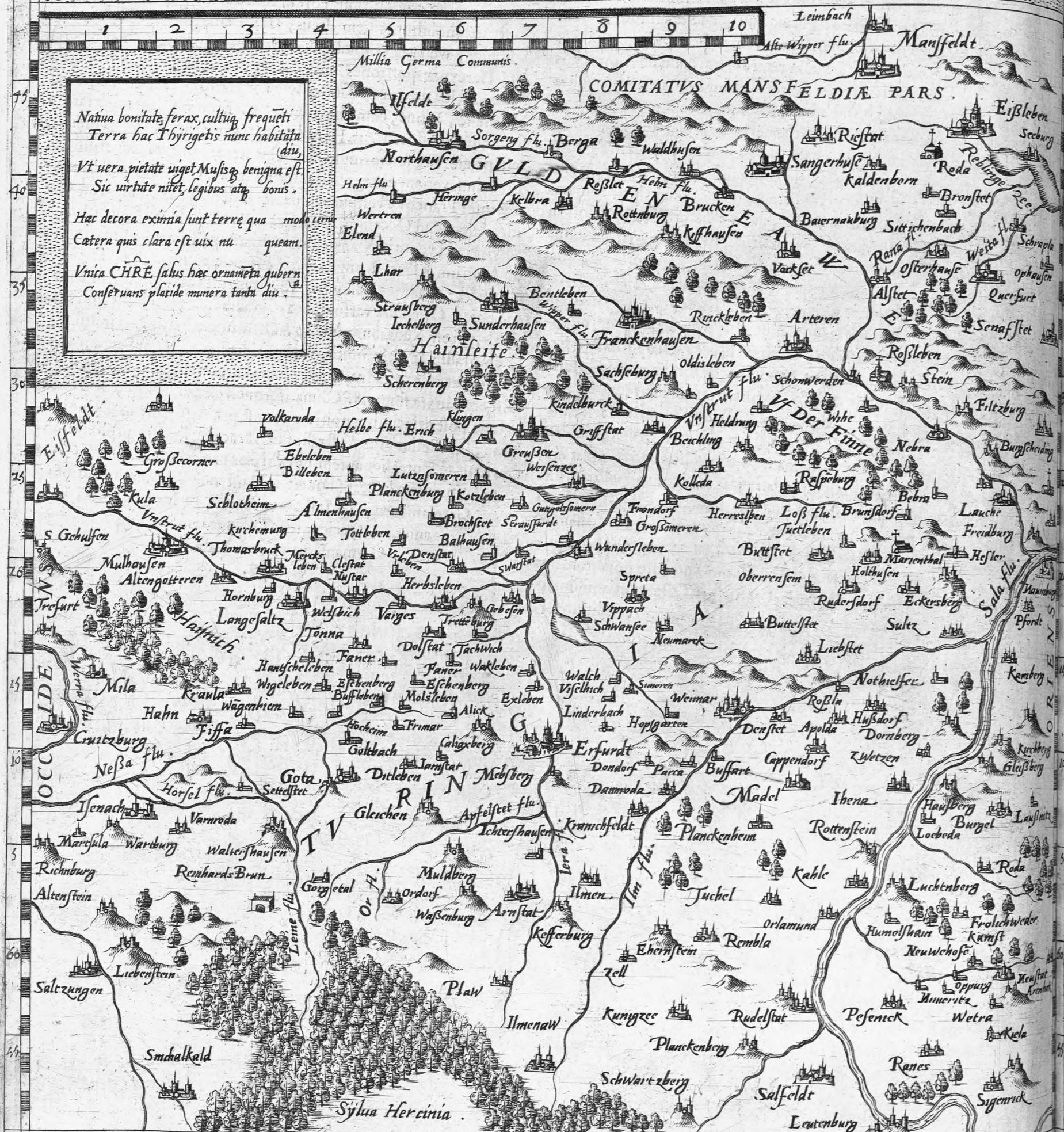
Z

MIS.

SEPTENTRIO

SEPTENTRIO

TVRINGIAE COMITATVS PROVINCIALIS
Verus ac germanus typus. Autore Johanne Mellingerio Hallens.

MERIDIES.

MERIDIES

MISNIAE MARCH.

Misnia Saxonum quoque regio, à cognomini sibi vrbe hodie denominata, ea ad Albis fluuij sinistram ripam posita, Episcopalis est. Verum recenter hoc nomen regioni inditum est, cùm Hermundurorum hic olim sedes fuisse non obscura coniectura, colligere liceat ex Cornelij Taciti historia: nam in Hermunduris Albim nasci memorat. Hermunduri autem Sueorum gentes fuere, ad Albim fluuium, sub Hercynio iugo, Danubium versus è regione Semnonum habitates. Velleius etiam Paterculus libro 2. Semnonum Hermundurorumque fines Albim præterfluere tradit. Tacitus autem libro 10. annalium, docet Hermunduros cum Cattis magno prælio propter flumen gignendo sale fœcundum, & conterminum concer- tas. Is autem Sala fluuius est Cattos Hermundurosque interluens, ac separans, ad cuius ripam etiamnum Salinæ in Hala vrbe conspi- ciuntur, vt alibi monuimus. Unde liquidò constat Misnensium oram olim Hermunduros incoluisse, ac Boiohemia etiam portionem ver- sus Orientem, vbi Albis fluuij fontes conspiciuntur, Ioannes Geslon persuasum habet. Eudoses, Varinos, Suardonesque, Libonotriam (quo nomine Misnentium ditionem vocat) habitasse, eosque postmodum vñico vocabulo Sorabos nuncupatos esse, ij Sclauini fuere, quos in- ter Albim & Salam habitantes, Carolus Magnus oppressit. Inde postquam Germani pristinos agros receperūt, Misnij seu Misnenses, ac Episcopali, vt dictum est vrbe, vbi Principis sedes erat, cognomi- nati sunt. Birckheimerus Misnenses, Cheruscos esse credit, qui cum Cattis de salis fontibus, qui sunt Halæ Misnensium, decertarunt. Quamuis suprà demonstrauimus Thuringos Cheruscorum sedes tenere, inter Albim & Visurgum fluuios. Camanos etiam Misnen- sium olim loca possedisse credunt nonnulli. Ilingi etiam & Glan- cones dicti sunt, Albis fluuij accolæ Misnensium pars iuxta Cerbst. Hodierni incolæ regionis, robusti fortesque, ac commendanda cor- poris forma, ac proportione, iucundi, hilaresque, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem ac minacita- tem referentes. Marchionatus est, olim Saxoniæ Marchionatus dictus. Valles multas complectitur, ac Voitlandiæ etiam ducatum & Lusatiam superiorum. Cuius habitatores Theurochemi dicti sunt. Ciuitates vrbesque principes habet Misnam, quæ regioni nomen suum communicat. Lipsia ad Pleissenam amnem, quæ cæteris om- nibus opulætia, splendoreque antecellit, nobilissimoque floret Gym- nasio, quod cùm olim Pragæ in Bohemia extaret, huc anno à nato Redemptore nostro 1408. translatum est. Est Suicama, triuiali schola clarissima, ad Moldam amnem sita, & Laifnicza Petri Appiani nobilissimi Cosmographi Patria. Dresdena quoque, ac multæ aliæ celeberrimæ vrbes. Aer olim vix ferendus fuisse dicitur, ob montium syluarumque humidissimarum exhalationes viscosas: præsertim vbi Ioachimica vallis dicitur, in Sudetis montibus, qua Bohemiæ Voit- landiæque vicina est, eam enim vallim usque adeò densæ tetræque nebulæ nonnullis anni temporibus integebant, vt Solis radios ne- quaquam admitterent: nunc vero sylvis excisis, terra que meatibus quantum interclusi erant, apertis, ac fluminibus quoque exitu suum fortis, cessant nebulæ: montes enim exiccati, vento liberius per- flantur, vnde aere hodie salubriori fruuntur. Terra montibus colli-

busque, minæris refertis, vndiquaque attumulatur, in Boiohemia finibus, ipsisque Sudetis montibus. Ager etiam frumenti feracissimus est: præterquam in prædicta valle Ioachimica, vbi gleba durior mi- nusque fertilis est. dumorum autem & ruborum referta, plus tamen in recessu, quam in fronte prima habet. quod enim superficie eius denegatur, id eius viscera abundè compensant: argenti enim tam sunt diuites fodinæ, vt & laudatissimas mensas comparare valeant. Quicquid etiam montium ac collium, ab Albi usque ad Moldæ fluuenta erigitur, & inde ad Elistram & Salem amnes, omnis generis metalli, argenti, æris, stanni, ferri ac plumbi diues est. Vicina etiam loca auri mineras exhibet, utpote Cotenheyda mons, Amiebergum, Schnebergum, Gayrum, Aldenbergum, argenti immensam vim pre- sent ex Sudetis montibus. Est & ad tertium fermè lapidem ab Zuic- cauia vrbe, ad Moldam sita, Colbergum mons. i. Carbonarius, è quo effuditur lapis, terræ calore exiccatus, ater & leuis perinde ac carbo, vnde & Carbonarium lapidem appellant, quo per tota ferè Misniam carbonum loco, fabri ferrarij vtuntur, cuiusmodi Lithanhrikes in- fierorem Germaniam in Leodiensi agro ac Scotiam etiam dare ostendimus. Horum carbonum fodinis olim accensis, montem ipsum non aliter ac AEtnam & Vesuvium & Heclæ montem in Septentriona- libus regionibus arsisse, flamasque euomuisse, ita ut vicinæ Zuic- cauæ ingentem timorem incusserit, memoræ proditum est, hodieque fumare conspicitur. Hala etiam præter Salis fontes, vnde nomen for- tita est, æris mineras habet. Haec metallorum tam diues atque abun- dans regio, vt singulos penè etiam maximos montes perforatos vi- deas. Fluminibus irrigatur Albi, Sala, Mulda, Elistero, Plissina, Egra, Remnitz, ac alijs nonnullis ignobilioribus riuulis, ac syluis etiam undequaque conspersa ac penè inuoluta, Gabreta ac alijs plerisque Hercyniæ portionibus. Terminatur ad Septentrionem Marchia Bran- denburgensi & superiori Saxonia, ad Orientem vtraque. i. superiori & inferiori Lausatia ac Silesia. Ad Austrum Bohemiæ regno ac Sude- tis montibus, ad Aphricum ventum Voitlandiam habet, ad Occiden- tem Thoringos, ad Corum Mansfeldiæ comitatum. Longitudinis initium sumit in Occidente à 29. gradib. 33. minutis longit. vbi est Hala vrbs, ac Orientem versus porrigitur ad Lusatias sub 31. gradib. & 42. minuta longit. vbi est Comsteinum, latitudinis autem prin- cipium ex Austrina parte est ad 50. grad. 24. minut. latitudo, vbi est Ioachimdal in Sudetis montibus, & Septentrionem versus extendit, usque sub 51. grad. 35. minuta latit. vbi est Herzbergum. Est itaque post medium octauum Climatis, quod est per mediam Mæotim, usque ad principium noni, quod est per Agrippinam Coloniam, vnde eius Parallelus intelligitur Australis quidem 18. diesque aestiu seu prolixior horarum. 16 $\frac{1}{4}$. Borealis vero 19. diesque prolixior ibidem horarum sedecim & $\frac{1}{2}$. vnde longitudo etiam eius colligitur ab Occasu in Ortum, milliariorum Germanicorum 16 $\frac{1}{2}$.

Italicorum 66. latitudo autem ab Austro in Boream Germanicorum 17 $\frac{1}{2}$.

Italicorum autem

HESSIAE SEV CATTORVM TABVLA:

Nomen Hesiæ quam habuerit originem, non constat, nisi quod ferunt à monte quodam cognomini id descendere: qui quo loco situs sit, non reperi, nisi is fortè sit, qui in Geldriæ vrbe Nouiomago extat, vrbis pars inferior ac humilior, quod quidem à re non usque adeò alienum videtur. Referunt enim nonnulli Batonem quendam Regis Cattorum filium (qui Nouiomagum auxerit, restaurarit, ac mœnibus cinxerit) Hessum filium habuisse, qui fauore ac amore patrij soli, ei loco suum nomen communicarit. Vnde etiamnū Hessius mons dicitur. Beatus Rhenanus, rerum Germanicarum libro primo aliud sentit. Arbitror (inquit) aduenam hessorum nationem, ex ulteriore Germania Catthorū Veterum sedes occupasse, qui vel bellis erant absumpsi, vel cum Alanis in Hispaniam, cum Alemannis in Martianam syluam concesserant. Fuere autem Germaniæ populi Cheruscis & Hermunduris finitimi: initium sedis ipsorum ab Hercyneo, id est, ab eo saltu Hercyniæ, qui veterem retinet etiamnum appellationem. Vulgo siquidem Harto *der Harz*, & Hertici montes dicuntur, qui ad Visurgim usque fluuim extenduntur, quem Vesaram accolæ dicunt, & eo etiam transmissio in Westphaliæ perueniunt, ad syluam Occidentalem, quæ Hercyniæ portio est, vulgo *Westwald* appellatur, in terram usque Pergensis ducatus. In quo tractu stauit Ptolomæus Meliborum & Abnobæos montes, qui à Saxonis & Toringicis campis, per Hessiam in Westphaliæ usque protenduntur. Vnde euidentissimum est Cattorum oram, superne Hecticos, Saxones, Thoringos, Franciæ portiunculam, & mox Buchoniam attingere, & per Hessos descendere in Westphaliæ, ad Rhenū usque, vbi hæserunt gentis reliquæ, vulgo Catzenelbogij, pro Cattenelbocis, seu Cattis Melibocis, qui Melibocum montem accolunt. Supersunt enim duæ arces hoc nomine, ditionis Hesiæ, quarum quæ Rhenum prospectat recentior est. Cornelius Tacitus lib. annalium 13. refert inter Hermunduros, Cattosque certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fœcundum & conterminum vi trahunt: super libidinem armis cuncta agendi, etiam religione illis insita, eos maximè locos propinquare cœlo, precesque mortalium à Dijs nusquam proprius audiri. Inde numinum indulgentia illo in amne, illisque syluis salem prouenire. Non vti apud alias gentes, eluuie maris arescente vnda, sed super ardenter arborum struem fusæ, contrarijs inter se elementis, igne atque aqua concretis. Putatur autem pugnatū fuisse ob salis fontes, qui etiamnum extant in Hala, vrbe Saxonum, ad Salem amnem sita: vbi è fontibus aqua salsa hauritur, quæ cocta, sanguine hircorum addito, in sal concrescit, quod inde in infinitas regiones immensis curribus exportatur. Sunt etiam Alendorfij in Hessa ad Visurgim amnem, cuius caput Verram Torringi & Helsi vocant, salinæ. At quia ultra

Salam confederunt Hermunduri, citra amnem Catti, verisimilius est pro Sala, quam pro Visurgi pugnasse, utroque. Ergo Toringicum & Hartonem nemora accoluerūt Catti, quibus pullis, alioue profectis (fortasse in Hispaniâ vbi Cathaloniam cum Alanis condidere) successores habuere Toringos atque Hessos, qui etiam nomen suum regioni Cattorum indiderunt. Quanquam & Meliboci montis accolæ gentis reliquæ credantur. Hesiæ præterea partem Casuarij, Teucteri, & Incriones habitasse olim ferruntur à nonnullis. Continet autem Hessicum solum Rheno, Mœno, ac Westphaliæ interiectum complura in se dominia ac dynastias, Ringouiam, Occidentalem syluam, vulgo *Westwald*, *Weser*, comitatus Anasinum vulgo Nassouensem, Kunigstenensem, Hanauvensem, Isenburgensem, Valdeckensem, ac pleraq; alia dominia. Ipsa verò Hessia comitatus provincialis dignitate tuetur, vulgo *Landgräffschafft Hessen*. Loci aër salutaris est. Regio ipsa hinc inde montosa, verùm frumenti, fructuum, leguminumque feracissima. Pascua latissima sunt, pecora frequentia. Vitem tamen non fert, quemadmodū & reliqua inferior Germania. Ringouia parua regiuncula ad dextram Rheni ripam, infra Maguntiacum sita, saltu & dumis in circuli formam conclusa. Vnde illi nomē est, *Ling* enim circulum, & augia locum paucum significat. vinum generat nobilissimum, quod Ringouense dicunt. Ei regiuncula ad Septentrionem mons obtenditur, sequens Rheni tractum ad quinque ferè milliaria. Vnde Meridiani Solis radios fortiori recessu fractos recipit subiectus ager: quare fit vt id solum tanta polleat fertilitate, vt non habeat vel integra Germania agrum, qui tam exiguo loci spacio, tam ingens reddat fœnus. Est in hac regiuncula Erpathium cœnobiū, vbi cadus est tam stupenda magnitudinis, vt inter miracula quoque referendus videatur. Capit enim Rhenanæ mensuræ octuaginta duo plastra vini, (plastrum autem vocant Germani *Wassers*, quæ est mensura continens duodecim vrnas) longus est viginti octo pedum, altus novum, quatuordecim tantum circulis ligatus. Est & huius tractus regio Buchonia, vulgo *Buch* dicta, in qua Fulda vrbs, oppidis, arcibis, pagisq; mediocriter exculta est. Fluminibus irriguis, stagnis, syluis, pratis, pomarijs ornatisima, agro optimo fertilissimoque, quæ vndique quoque nemoribus quernis, vt plurimum septa est: cuius Insulæ incolæ lineis laneisq; telis cōficiendis victu quærunt. Verùm hæ quamvis in Hessa sitæ, Hesiæ tamē non annumerantur. Hesiæ verò caput est Marpurgum seu Martispurgum, vbi principis sedes ad Lonam flu. sita. Ibi nunc Mineruæ Musarumque sedes est: hanc dignitate & splendore sequitur Cassula ad Fuldam flu. in qua etiam princeps domicilium habet, huic sunt Ziegenheymium & Dreyssa, Suartzenbornium, Trindelburgum ad S. Goarem quæ Rhenana ciuitas est. Item Prubachium,